

Media and National Security in the Islamic Republic of Iran: A Content Analysis of Newspapers Affiliated with the Two Streams of Fundamentalism and Reformism

Mahmoud Movahedi Rad¹, Amin Ravanbod², Ghafar Zarei³

¹ Ph.D. Student, Department of Political Science, Lamerd Branch, Islamic Azad University, Lamerd, Iran.
mahmood_movahedi@yahoo.com

² Assistant Professor, Department of Political Science, Lamerd Branch, Islamic Azad University, Lamerd, Iran
(Corresponding author). aravanbod@gmail.com

³ Assistant Professor, Department of Political Science, Lamerd Branch, Islamic Azad University, Lamerd, Iran.
ghafarzarei@yahoo.com

Abstract

The fact that the structure of power and the prevailing political currents in the country promote certain perspectives and approaches in their affiliated media—both systematically and independently—can, over the long term, influence national security in terms of various indicators. In this regard, the present study, employing a content analysis method, seeks to answer the question: What role and function have media—with an emphasis on electronic publications—played in ensuring national security within the framework of the two streams of fundamentalism and reformism? To address this question, four newspapers affiliated with the two streams were examined based on categories including subject matter, headlines, news, and photographs. The study population comprised newspapers published at regular intervals; two newspapers affiliated with the fundamentalist stream (Farhikhtegan and Keyhan) and two newspapers affiliated with the reformist stream (Donya-ye Eghtesad and Shargh) were selected as the study sample. Given the high volume of content in these newspapers, a random sampling method was applied, and one issue from each month of the winter quarter of 1400 (Iranian calendar) was examined. The results indicate that the dimensions of national security—in the headlines, texts, and images of the aforementioned media in both streams—are not evenly distributed; and although there is a greater emphasis on these dimensions in newspapers affiliated with the reformist stream, in the newspapers of both streams the quality and quantity of the portrayal of national security dimensions have been met with neglect and indifference.

Keywords: Media, press, fundamentalist stream, reformist stream, national security, newspaper.

Received: 2024-04-06 ; Received in revised form: 2024-04-28 ; Accepted: 2024-06-11 ; Published online: 2024-06-22
<https://doi.org/10.22034/sm.2024.1996384.2054>

© the authors

<http://sm.psas.ir>

Article type: Research Article

Publisher: Political Studies Association of the Seminary

مطبوعات و امنیت ملی در جمهوری اسلامی ایران: تحلیل محتوای روزنامه‌های وابسته به دو جریان اصولگرایی و اصلاح‌طلبی

محمود موحدی‌راد^۱، امین روان بد^۲، غفار زارعی^۳

^۱ دانشجوی دکتری، گروه علوم سیاسی، واحد لامرد، دانشگاه آزاد اسلامی، لامرد، ایران. mahmood_movahedi@yahoo.com

^۲ استادیار، گروه علوم سیاسی، واحد لامرد، دانشگاه آزاد اسلامی، لامرد، ایران (نویسنده مسئول). aravanbod@gmail.com

^۳ استادیار، گروه علوم سیاسی، واحد لامرد، دانشگاه آزاد اسلامی، لامرد، ایران. ghafarzarei@yahoo.com

چکیده

اینکه ساختار قدرت و جریان‌ات سیاسی حاکم در کشور، چه نگرش و رویکردی در رسانه‌های وابسته به خود ترویج می‌دهند، هم به صورت نظام‌مند و هم به شکل مجزا، می‌تواند در تأمین امنیت ملی در قالب شاخصه‌های متنوع در بلند مدت، تأثیرگذار باشد. در این راستا، پژوهش حاضر با روش تحلیل محتوا، درصدد پاسخ به این سوال است که رسانه‌ها با تأکید بر مطبوعات الکترونیکی، چه نقش و کارکردی در تأمین امنیت ملی در بستر دو جریان اصول‌گرایی و اصلاح‌طلبی داشته‌اند؟ برای پاسخ به این پرسش، تعداد ۴ روزنامه وابسته به دو جریان مورد بحث براساس مقوله‌هایی شامل موضوع، تیترها، اخبار و عکس‌ها مورد بررسی قرار گرفتند. جامعه آماری مورد بررسی، روزنامه‌هایی بودند که در بازه زمانی منظم منتشر شده و دو روزنامه وابسته به جریان اصول‌گرا (فرهیختگان و کیهان) و دو روزنامه وابسته به جریان اصلاح‌طلب (دنیای اقتصاد و شرق) به عنوان جامعه مورد مطالعه انتخاب شدند. با توجه به فراوانی بالای محتوای روزنامه‌های مذکور، با کاربست نمونه‌گیری تصادفی، از دوره سه ماهه زمستان ۱۴۰۰، یک شماره از هر ماه، مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان می‌دهد که ابعاد امنیت ملی در مجموعه تیترها، متن، و تصاویر مطبوعات مذکور در هر دو جریان، به شکل متعادلی توزیع نشده و با وجود تأکید بیشتر بر این ابعاد در روزنامه‌های وابسته به جریان اصلاح‌طلب، در روزنامه‌های وابسته به دو جریان، کیفیت و کمیت پردازش ابعاد امنیت ملی با اغماض و کم‌توجهی مواجه بوده است.

واژه‌های کلیدی: رسانه، مطبوعات، جریان اصول‌گرایی، جریان اصلاح‌طلبی، امنیت ملی، روزنامه.

استناد به این مقاله: موحدی‌راد، محمود؛ روان بد، امین؛ زارعی، غفار (۱۴۰۳). مطبوعات و امنیت ملی در جمهوری اسلامی ایران: تحلیل محتوای روزنامه‌های وابسته به دو جریان اصول‌گرایی و اصلاح‌طلبی. *سیاست متعالیه*، ۱۲(۲): ص ۱۶۱-۱۷۸.

<https://doi.org/10.22034/sm.2024.1996384.2054>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۱/۱۸؛ تاریخ اصلاح: ۱۴۰۳/۰۲/۰۹؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۲۲؛ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۴/۰۲

© the authors

<http://sm.psas.ir>

نوع مقاله: پژوهشی

ناشر: انجمن مطالعات سیاسی حوزه

۱. مقدمه

دانشنامه سیاسی، امنیت را حالتی دانسته که فارغ از هرگونه تهدید یا حمله و آمادگی جهت رویارویی با آن‌ها باشد و امنیت به پنج بخش: فردی، اجتماعی، ملی، بین‌المللی و جمعی تقسیم شده و امنیت ملی، حالتی است که در آن هر ملتی فارغ از تهدید تعرض به تمام یا بخشی از جمعیت، دارایی، یا خاک خود به سر می‌برد (آشوری، ۱۳۷۰: ص ۳۷). در همین رابطه، نقش توده‌های مردم، مردمی که از آگاهی سیاسی برخوردار باشند، در امنیت ملی کشورها بسیار مهم می‌نماید. توسعه آگاهی‌های سیاسی، انسجام اجتماعی، همبستگی ملی، جامعه‌پذیری مردم، مشروعیت بخشیدن به حکومت و... می‌توانند به کشور، ثبات بخشیده و ضامن امنیت ملی باشند (ماندل، ۱۳۷۷: ص ۴۹). مؤلفه‌های مهمی که با کاربست رسانه‌های متنوع، می‌توانند از جهات سلبی و ایجابی تحت‌الشعاع قرار گیرند. امروزه، قدرت رسانه‌ها در مجامع علمی به عنوان ابزار جهت‌دهنده به افکار عمومی اثبات شده است. در فرآیند ارتباطات نوین به بازخورد پیام‌های رسانه‌ای توجه شده و فرستنده بر کیفیت تفسیر پیام از سوی مخاطب تأکید دارد (کریستوفر^۱، ۲۰۱۱: ص ۳۷). در صورتی که در رسانه‌های کلاسیک، ارتباط، یک‌طرفه است و امکانی بر دریافت بازخورد مخاطبان وجود ندارد (ژانگ^۲، ۲۰۱۱: ص ۳).

در میان رسانه‌های مختلف، مطبوعات در صف اول عوامل شکل‌دهنده افکار عمومی قرار دارد؛ زیرا که به دلایل گوناگون از جمله ماندگار بودن و در هر لحظه و برهه از زمان دستیاب بودن و همچنین قیمت ارزان و تنوع مطالب و محتوا، تمام گروه‌ها و طبقات مختلف مردم را مخاطب قرار می‌دهند و در نتیجه در سطح وسیع و گسترده بر افکار عمومی اثر می‌گذارند. از سوی دیگر، اعتماد و اطمینان مردم در اغلب موارد نسبت به مطبوعات، بیشتر از سایر رسانه‌های جمعی است و حاصل این ارتباط دوسویه بین مردم و مطبوعات، تئور و تشکیل افکار عمومی است (خبرگزاری علم و فناوری، ۱۳۹۹). از طرفی، عدم انجام رسالت و کارکرد واقعی از سوی رسانه‌ها و مطبوعات، ممکن است تأثیرات قابل توجهی بر امنیت ملی کشورها بگذارد. در بُعد سلبی، عملکرد مطبوعات می‌تواند شاخصه‌های امنیت ملی را به خطر اندازد و در بُعد ایجابی، می‌تواند باعث افزایش ضریب امنیت ملی شود (خوش‌روزاده، ۱۳۸۳: ص ۱۹۹). اهمیت این موضوع، به ویژه در رابطه با جمهوری اسلامی ایران، که دارای شرایط خاص فرهنگی-سیاسی بوده، برجسته‌تر است؛ به این معنا که مطبوعات می‌توانند نقش متفاوتی در امنیت ملی این کشور از جهات مختلف داشته باشند. شرایط پس از انقلاب، دوران جنگ و بسیاری تحولات دیگر، در کیفیت نقش‌آفرینی رسانه‌ها و جایگاه ایشان در بین جناح‌ها، گروه‌های

1. Christopher

2. Zhang

سیاسی، احزاب و غیره تأثیرگذار بوده‌اند (سروستانی و باقری، ۱۴۰۱: ص ۹۴). به نحوی که شاهد ایجاد راه‌اندازی انواع روزنامه‌ها و نشریات متنوع وابسته به جریان‌های سیاسی، طی چهار دهه اخیر بوده‌ایم. رسانه‌هایی که می‌توانند با عملکرد خود در حیات سیاسی کشور به طور عام و در امنیت ملی کشور به شکل خاص، تأثیرگذار باشند. با عطف به این توضیحات، پژوهش حاضر، این مسأله اساسی را مدنظر دارد که فعالیت مطبوعات وابسته به دو جریان اصولگرایی و اصطلاح‌طلبی چگونه بر امنیت ملی مؤثر هستند. مسأله‌ای که با اتکاء بر روش تحلیل محتوا و بررسی روزنامه‌های وابسته به این دو جریان، درصدد واکاوی آن برآمده است. اهمیت پرداختن به این موضوع از منظر علمی این است که خلاء تحقیقاتی در زمینه قدرت سیاسی، امنیت ملی و رسانه را پر می‌کند و نقشی که رسانه می‌تواند در توسعه سیاسی و توازن قدرت ایفا نماید را نشان می‌دهد. در رابطه با مسأله مورد نظر در این پژوهش، آثار متنوعی در قالب کتب و مقالات به رشته تحریر درآمده‌اند و به شکل مستقیم یا غیرمستقیم، با پژوهش حاضر ارتباط دارند. این آثار به عنوان پیشینه مورد توجه قرار گرفته و در یک دسته‌بندی، به آثار مرتبط با مقوله رسانه، آثار مرتبط با مقوله جایگاه رسانه در سیاست و آثار مرتبط با جریان‌شناسی سیاسی تقسیم شدند. که به اختصار در جدول (۱) آمده است.

جدول ۱- گزیده مطالعات مربوط به تحزب جمع‌بندی نگارندگان از منابع دیگر

عنوان	موضوع محوری	نویسنده / نویسندگان / سال / انتشارات
مبانی ارتباطات جمعی	ضمن پردازش دیدگاه‌های پیرامون مفاهیم ارتباط و اطلاع، نقش وسایل ارتباط جمعی و اثرات وسایل ارتباط جمعی را بر ابعاد مختلف حیات اجتماعی مورد بررسی قرار می‌دهد.	دادگران (۱۳۹۰)
آسب‌شناسی رسانه‌های جمعی	آسب‌شناسی رسانه‌ها در چارچوب پارادایم انتقادی پیرامون ابزارهای ارتباطی که بسیار تهاجمی شده و تأثیرهای منفی زیادی در ابعاد مختلف داشته است.	اسحاقی (۱۳۹۸)
پژوهشی بر نقش مطبوعات در افکار عمومی	وسایل ارتباط جمعی ازجمله مهم‌ترین عوامل تشکیل‌دهنده افکار عمومی هستند. درحقیقت می‌توان اذعان کرد که در دنیای امروز، افکار عمومی پیدایش، رشد و توسعه خود را مدیون وسایل ارتباط جمعی است.	اسحاقی (۱۳۹۸)
رسانه و تاکتیک‌های سیاست خارجی	تمامی تعاملات بشری در چارچوب تعاملات میان رسانه‌ها، افکار عمومی و حاکمیت‌ها در صحنه ملی و بین‌المللی شکل گرفته است.	علیپور (۱۳۹۷)
رسانه‌های جدید و سیاست ^۱	رسانه‌های جدید را در پیوند با سیاست بررسی می‌کند و پیامدهای سیاسی آن را برای فرهنگ و اجتماع مدنظر دارد.	Huggins (2008)

عنوان	موضوع محوری	نویسنده / نویسندگان / سال / انتشارات
بازنمایی رسانه‌ای و تحلیل افکار عمومی	مطالعه نقش رسانه‌ها در اثرگذاری بر افکار عمومی توسط بازنمایی برخی از رخدادها است.	ربیعی و احمدزاده نامور (۱۳۸۷)
چهره متغیر امنیت ملی	تعیین مجدد چارچوب مفهومی امنیت ملی، با توجه به چالش‌های راهبردی جدیدی است که به دنبال پایان جنگ سرد، ظهور نموده است.	ماندل (۱۳۸۷)
بررسی نقش رسانه‌ها در امنیت ملی	وسایل ارتباط جمعی ملی و یا فراملی می‌توانند با برنامه‌ها و پیام‌های خود همبستگی و یا گسستگی تازه‌ای را برای مخاطبان خویش به وجود آورند که می‌تواند زمینه‌ساز بحران‌های اخلاقی، هویتی، فرهنگی و اجتماعی باشد.	شاه محمدی (۱۳۹۰)
احزاب و جناح‌های سیاسی ایران امروز	تحولات سیاسی سریع سال‌های اخیر و تغییرات در عرصه‌های سیاست داخلی و خارجی بر جریان‌های سیاسی داخلی بی‌تأثیر نبوده است.	شادلو (۱۳۹۲)

بررسی آثار فوق، ضمن آشنایی با نویسندگان و صاحب‌نظرانی که در حوزه مرتبط با پژوهش فعالیت دارند و اشاره به مفاهیم کلیدی مسأله مورد نظر در پژوهش حاضر، درک بهتری برای فهم آن مفاهیم ارائه می‌دهد. علاوه بر این، با مرور آثار فوق می‌توان به بحران‌ها و خلاءهای پژوهشی پی برد و با مرور این آثار نحوه استفاده از آن‌ها برای پیشبرد کار فعلی برجسته می‌شود. از سوی دیگر، یافتن ابزار مناسب برای انجام پژوهش فعلی از ضرورت‌هایی است که با مرور ادبیات میسر شد و در ادامه با تکیه مباحث بر روش‌های علمی و کاربرد نرم‌افزار در گردآوری و بررسی و ارزیابی داده‌ها، به ویژه در تحقیقاتی که جنبه تاریخی، توصیفی و تحلیلی دارند، باب جدیدی در این مسیر می‌گشاید.

۲. مفاهیم تحقیق

رسانه: در فرهنگ معین (۱۳۸۶)، رسانه معادل هر وسیله انتقال تعریف شده است؛ اما تعریف اصطلاحی این مفهوم را می‌توان عبارت از ابزارها، سیستم یا دستگاه‌هایی که برای انتقال اطلاعات یا سرگرمی به کار برده می‌شوند، دانست (محمدپور، ۱۳۹۹: ص ۱۵). رسانه‌ها، گاه ارتباط فرد با فرد را برقرار می‌کنند؛ مانند تلفن، تلگراف، پست و غیره و گاهی با جمع وسیعی از افراد ارتباط ایجاد می‌نمایند و از آنها با عنوان وسایل ارتباط جمعی یا رسانه‌های گروهی یاد می‌شود، مانند مطبوعات، رسانه‌های چاپی، رادیو، تلویزیون و غیره (علوی، ۱۳۹۵: ص ۲۱۱).

مطبوعات: از جمله مهم‌ترین انواع رسانه‌های جمعی، مطبوعات است. قانون مطبوعات^۱ ایران مصوب سال ۱۳۶۴؛ این واژه را به این شرح تعریف کرده است: نشریاتی که به طور منظم، با نام ثابت و تاریخ و شماره ردیف در زمینه‌های گوناگون خبری، انتقادی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، کشاورزی، فرهنگی، دینی، علمی، فنی، نظامی، هنری، ورزشی و نظایر اینها منتشر می‌شوند که می‌تواند دربرگیرنده روزنامه‌ها، مجلات و نشریه‌های متنوع، کتاب و مواردی از این قبیل باشد.

امنیت ملی:^۲ امنیت، اساسی‌ترین نیاز هر جامعه و مهم‌ترین عامل، برای دوام زندگی اجتماعی به‌شمار می‌رود. ماندگاری جوامع در گرو امنیت است و در نبود آن، هرج و مرج و آشوبی، واقعیت صحنه خواهد بود (قربان‌پور و همکاران، ۱۳۹۷: ص ۲). طی دهه‌های متمادی، امنیت، از معنای کلاسیک خود که بُعد نظامی در آن برجستگی داشت دور شده و معنای آن، توسعه یافته است؛ لاجرم امروزه، نظریه‌های جدید این حوزه، بر چندبُعدی بودن مقوله امنیت یک کشور تأکید می‌کنند. به طور کلی می‌توان ویژگی‌هایی برای امنیت ملی برشمرد: نسبی بودن،^۳ ذهنی بودن^۴ و تجزیه‌ناپذیر بودن امنیت^۵ (رامهر، ۱۳۸۵: ص ۲۵-۲۶).

بسیاری از محققان وقتی از امنیت ملی گفت‌وگو می‌کنند، منظورشان توانایی یک کشور در حفظ ارزش‌های خودی در برابر تهدیدات خارجی است. این تعریف در کلیت خود درست است؛ اما با توجه به نقش مسائل اقتصادی، سیاسی و بین‌المللی در امنیت ملی، می‌توان آن را به این شکل تکمیل کرد: امنیت ملی یعنی دستیابی به شرایطی که به یک کشور امکان می‌دهد از تهدیدهای بالقوه و بالفعل خارجی و نفوذ سیاسی و اقتصادی بیگانه در امان باشد و در راه پیشبرد امر توسعه اقتصادی، اجتماعی و انسانی، تأمین وحدت و موجودیت کشور و رفاه عامه، فارغ از مداخله بیگانگان، گام بردارد. بنابراین، در نگاه نوین به امنیت، به جای توجه به تهدیدها، به آسیب‌پذیری‌ها توجه شده و تهدید خارجی، اعتبار پایینی دارد. لذا، کم‌تر به مسائل سخت (نظامی ...) پرداخته می‌شود (مهری، ۱۳۸۱: ص ۸۰). امروزه همچنین، به جنبه‌های ذهنی و فرهنگی امنیت ملی توجه زیادی می‌شود. برای مثال، در امنیت ملی پست‌مدرنیستی، رسانه‌ها، سازمان‌های مردم‌نهاد و... اهمیت فراوان می‌یابند. چراکه در عصر پست‌مدرن، دولت‌ها، یگانه‌تاز جوامع بشری نبوده و بازیگران

۱. مصوب ۱۳۶۴/۱۲/۲۲ با آخرین اصلاحات تا تاریخ ۱۳۸۸/۰۹/۰۸

2. National Security

۳. دارای ماهیتی متغیر، متفاوت و نسبی است چون قدرت که مبنای تعریف امنیت است، ماهیتی نسبی دارد.

۴. برداشت کنشگران از مقوله امنیت و فقدان آن دارای اهمیت است.

۵. مقوله امنیت ملی با حاکمیت کلی کشور ارتباط دارد. اگر شهری درگیر ناامنی باشد، امنیت ملی خدشه برمی‌دارد.

دیگری نیز وارد عرصه شده‌اند (موسسه صراط‌مبین، ۱۳۹۲). در جدول (۲)، به شکلی عملیاتی، منظور از امنیت و شاخص‌های مورد بررسی در این پژوهش تبیین شده است.

جدول ۲- ابعاد و شاخص‌های مفهوم امنیت ملی

(تهامی، ۱۳۹۰: ص ۸۹؛ بختیاری و صالح‌نیا، ۱۳۹۷: ص ۲۶۸-۲۷۲؛ همتی، ۱۴۰۱: ص ۱۲۴).

ابعاد	شاخص‌ها	گویه‌ها
نظامی	امنیت برون‌مرزی و داخلی، امنیت سایبری و اطلاعاتی، انرژی هسته‌ای.	براندازی خارجی، امنیت منطقه‌ای، جنگ داخلی، بحران ترور، امنیت سایبری، نفوذ اطلاعاتی، امنیت اطلاعاتی، بحران هسته‌ای.
سیاسی	توزیع قدرت، ساختار سیاسی، مشروعیت نظام سیاسی، حقوق شهروندی، مشارکت سیاسی، ثبات داخلی، روابط خارجی.	ثبات داخلی، بحران حاکمیت ملی، کارآمدی نظام سیاسی‌ها، بحران اعتماد عمومی، مشروعیت نظام سیاسی، ضعف جامعه مدنی، تضعیف نیروهای اجتماعی، بحران مشروعیت.
اقتصادی	ثبات اقتصاد کلان، کارآمدی سیستم اقتصادی، تجارت خارجی.	بحران اقتصاد کلان (تورم، رکود، بیکاری، اشتغال، اختلاس، رانت)، شفافیت مالی، اقتصاد وابسته، عدم رشد سرمایه‌داری، تحریم‌ها، انزوای اقتصادی، ثبات اقتصادی (بحران ارز، بحران مسکن و...)
زیست محیطی	وضعیت آب، خاک و زمین، وضعیت هوا، انرژی، منابع تجدیدناپذیر، سلامت عمومی، جمعیت.	در موضوع آب، مواردی همچون آب، آلودگی آب (کیفیت آب)، خشک شدن دریاچه‌ها و تالاب‌ها، عدم استفاده بهره‌ورانه از منابع آبی، بحران‌های ناشی از سدسازی و انتقال آب، ضعف فناوری در تأسیسات آبرسانی و انتقال آب، کاهش سطح سفره‌های زیرزمینی، چاه‌های غیرمجاز و استفاده بی‌رویه از منابع زیرزمینی، وضعیت هوا، ریزگردها، سلامت عمومی، کاهش جمعیت جوان.
جامعه‌ای (اجتماعی-فرهنگی)	ثبات اجتماعی، تکررگرایی فرهنگی، مشروعیت هویت‌های فراملی، شناسایی قومیت‌ها، علوم و فناوری، ارزش‌های اجتماعی، شکاف‌های اجتماعی.	بحران هویت، بحران‌های قومیتی مذهبی، آسیب‌های اجتماعی شامل طلاق، اعتیاد، بحران‌های جنسی، تضعیف نهاد خانواده، بدحجابی، حاشیه‌نشینی، شکاف نسلی، شکاف طبقاتی، تضعیف طبقه متوسط، بحران علم و فناوری، بحران ارزش‌ها

جریان سیاسی: در فرهنگ معین، جریان از ریشه «جر» عبارت است از روان شدن (آب و هر چیز مانند آن) و در معنای واقع شدن امری، آمده است (معین، ۱۳۸۶: ص ۶۸۹). این واژه در زبان انگلیسی^۱ معادل current به معنای حرکت آب، هوا یا الکتریسیته در یک جهت معین یا عقیده یا احساس خاص گروهی از مردم به موضوعی خاص، معنا شده است. همچنین در برخی از فرهنگ لغات انگلیسی، مترادف با واژه Movement به معنای روند یا فرآیند، یا نتیجه حرکت یا گروهی که خود را ملزم و متعهد به دفاع و پشتیبانی از

۱. برای اطلاعات بیشتر رجوع شود به: لغت‌نامه کمبریج و فرهنگ لغات وبستر.

یک تئوری، اصل، موقعیت یک شخص، موقعیت ایدئولوژیک می‌دانند، آمده است. واژه Tendency به معنای جهت‌گیری مشترک یا میل و تمایل مشترک به جمع و گروه خاصی از افراد، نظیر میل به یک گرایش سیاسی، به یک حزب و... از دیگر، مترادف‌هایی است که برای «جریان» تعریف شده است (خرمشاد و همکاران، ۱۳۹۳: ص ۶۳-۶۴). به طور کلی می‌توان گفت جریان، مفهومی است که حول محور یک اندیشه و مرام مشخص شکل گرفته و با دارا بودن پیروان خاص خود، مبنایی برای عمل جمعی و تحولات سیاسی- اجتماعی قرار می‌گیرد (جعفریان، ۱۳۹۲: ص ۱۱-۱۲).

تحلیل محتوا: تحلیل محتوا، هم روشی برای تحلیل داده‌ها و هم روش مشاهده اسناد است، اما به جای مشاهده مستقیم رفتار مردم یا پرسش در مورد آن، به ارتباط‌هایی که آنان به وجود آورده و پیام‌هایی که رد و بدل کرده‌اند، توجه کرده و آن را مورد پرسش و ارزیابی قرار می‌دهد. در واقع در روش تحلیل محتوا به دنبال تفسیر و تحلیل مفاهیم و معانی نهفته در داده‌ها و اسناد می‌باشیم. این روش، هم دارای بُعد کیفی و هم دارای بُعد کمی است. در واقع، هم می‌توان متغیرها را با توجه به میزان تکرار و استفاده، مورد توجه قرار داد و هم با توجه به معنا و مفهوم آن. لذا، با این روش می‌توان به تحلیل اهداف و جهت‌گیری‌های تولیدکنندگان خبر و متون پرداخت و تجزیه و تحلیل آن را در دستور کار قرار داد. پژوهش حاضر از روش تحلیل محتوا استفاده نموده تا نوع جهت‌گیری‌های روزنامه‌های وابسته به دو گفتمان و جریان سیاسی را مورد مطالعه قرار دهد.

پژوهش حاضر به عنوان تحقیقی کاربردی درصدد است با کاربست روش تحلیل محتوا و اندازه‌گیری فراوانی شاخص‌های مذکور در متن، به تحلیل داده‌ها بپردازد. واحد تحلیل، «کلمه» و «نماد» تعریف شده و داده‌ها براساس «روزنامه» بررسی می‌شوند. پس از گردآوری داده‌های مورد نیاز، با ورود داده‌ها به رایانه و در محیط اکسل، پردازش آغاز و نتایج آن در قالب جداولی که فراوانی و همچنین درصد هر یک از شاخص‌های مربوطه را نشان می‌دهند، نمایش داده می‌شود. مشخصات منابع مورد بررسی در جدول (۳) آمده است.

جدول ۳- مشخصات مطبوعات مورد بررسی

ردیف	عنوان روزنامه	شماره روزنامه	صفحات
۱	فرهنگستان	۳۵۰۲	۱۶
		۳۵۲۷	۱۶
		۳۵۵۱	۱۶
۲	کیهان	۲۲۹۳۳	۱۲
		۲۲۹۵۸	۱۲
		۲۲۹۸۳	۱۲

ردیف	عنوان روزنامه	شماره روزنامه	صفحات
۳	دنیای اقتصاد	۵۷۱۹	۲۲
		۵۳۳۸	۲۲
		۵۴۰۷	۲۲
۴	شرق	۴۱۸۸	۱۲
		۴۲۱۳	۸
		۴۲۳۸	۱۲

با توجه به کاربست روش تحلیل محتوا، در واکاوی مقوله امنیت ملی و بازتاب شاخصه‌های آن در مطبوعات دو جریان سیاسی مطرح در کشور، می‌توان بُعد تحلیلی پژوهش را برجسته دانست. در این فرآیند، جهت دستیابی به داده‌های مورد نیاز از مطبوعات، تعداد ۴ روزنامه وابسته به دو جریان مورد بحث، براساس مقوله‌هایی شامل موضوع، تیترها، اخبار و عکس‌ها مورد بررسی و تجزیه قرار گرفتند. جامعه آماری مورد بررسی، روزنامه‌هایی هستند که در بازه زمانی منظم منتشر می‌شوند. دو روزنامه وابسته به جریان اصولگرا (ابتکار و فرهیختگان) و دو روزنامه وابسته به جریان اصلاح طلب (دنیای اقتصاد و شرق) به عنوان موارد مطالعه، گزینش شده‌اند. با توجه به فراوانی بالای محتوای روزنامه‌های مذکور، با کاربست نمونه‌گیری تصادفی، از دوره چهار ماهه پاییز و زمستان ۱۴۰۰، یک شماره از هر ماه، مورد بررسی قرار گرفتند. به این ترتیب که، هر مطلب روزنامه با توجه به محتوای مطالب و جهت‌گیری تیترها و عکس‌ها کدگذاری شده است.

۳. یافته‌ها

در این قسمت ضمن تبیین مقوله امنیت ملی، تعیین شاخص‌های آن، درصد توزیع محتواهای مرتبط با این دو، در روزنامه‌های مورد نظر، بررسی شده است.

جدول ۴- فراوانی نمادهای امنیت ملی ایران در روزنامه فرهیختگان

نماد	شماره ۲۵۰۲	شماره ۲۵۲۷	شماره ۲۵۵۱
امنیت منطقه‌ای	۹-۲۵٪	۶-۱۵٪	۰
امنیت سایبری	۰	۰	۰
امنیت اطلاعاتی	۰	۰	۰
کارآمدی نظام سیاسی	۰	۰	۲-۰/۵٪
ثبات داخلی	۵-۱/۲۵٪	۰	۰
مشروعیت نظام سیاسی	۰	۰	۰
امنیت اقتصاد کلان	۱-۰/۲۵٪	۳-۰/۷۵٪	۰

شماره ۳۵۵۱	شماره ۳۵۲۷	شماره ۳۵۰۲	نماد
۰	۰-۳/۷۵٪	۰-۷/۷۵٪	ثبات اقتصادی / فراوانی / درصد
۰	۰	۰	شفافیت مالی / فراوانی / درصد
۰-۱/۲۵٪	۰	۰	آب / فراوانی / درصد
۰-۱/۲۵٪	۰	۰	وضعیت هوا / فراوانی / درصد
۰	۰-۳/۷۵٪	۰	سلامت عمومی / فراوانی / درصد
۰-۴/۱۰٪	۰-۵/۲۵٪	۰-۵/۲۵٪	ثبات اجتماعی / فراوانی / درصد
۰-۵/۲۵٪	۰	۰-۵/۲۵٪	بحران هویت / فراوانی / درصد
۰	۰	۰	شکاف طبقاتی / فراوانی / درصد

براساس اطلاعات جدول (۴)، در سه شماره روزنامه فرهیختگان، وابسته به جریان اصولگرایی، داده‌های ذیل در ارتباط با کمیّت نمادهای امنیت ملی در این روزنامه به دست آمده که عبارت است از: ۲/۲۵ درصد برای شاخص امنیت منطقه‌ای؛ صفر درصد شاخص امنیت سایبری، امنیت اطلاعاتی، کارآمدی نظام سیاسی، مشروعیت نظام سیاسی، شفافیت مالی، آب، وضعیت هوا، سلامت عمومی و شکاف طبقاتی؛ ۱/۲۵ درصد شاخص ثبات داخلی و ثبات اجتماعی و تکتگرایی (جمعا ۳/۷۵ درصد)؛ ۰/۲۵ درصد برای شاخص ثبات اقتصادی، در شماره اول این روزنامه بدست آمد. در شماره دوم، ۱/۵ درصد برای شاخص امنیت منطقه‌ای، ۰/۷۵ درصد برای دو شاخص امنیت اقتصاد کلان، ثبات اقتصادی و سلامت عمومی (مجموعاً ۲/۲۵ درصد)، ۱/۲۵ درصد برای بحران هویتی، و صفر درصد اشاره به سایر شاخص‌ها دارد. در شماره سوم، ۰/۵ درصد برای شاخص کارآمدی نظام سیاسی، ۰/۲۵ درصد برای شاخص‌های آب و وضعیت هوا (مجموعاً ۰/۷۵ درصد)، ۱/۲۵ درصد برای شاخص بحران هویت، و سایر شاخص‌ها صفر درصد، در سه شماره مذکور روزنامه فرهیختگان مورد توجه قرار گرفته است.

جدول ۵- فراوانی نمادهای امنیت ملی ایران در روزنامه کیهان

شماره ۲۲۹۸۳	شماره ۲۲۹۸۵	شماره ۲۲۹۳۳	نماد
۰-۵/۲۵٪	۰-۶/۷۵٪	۰-۹/۲۵٪	امنیت منطقه‌ای / فراوانی / درصد
۰	۰	۰	امنیت سایبری / فراوانی / درصد
۰	۰-۳/۷۵٪	۰	امنیت اطلاعاتی / فراوانی / درصد
۰	۰	۰	کارآمدی نظام سیاسی / فراوانی / درصد
۰-۲/۵٪	۰-۲/۵٪	۰-۳/۷۵٪	ثبات داخلی / فراوانی / درصد
۰	۰	۰	مشروعیت نظام سیاسی / فراوانی / درصد

شماره ۲۲۹۸۳	شماره ۲۲۹۸۵	شماره ۲۲۹۳۳	نماد	
۰	۰/۲۵-۱%	۰/۷۵-۳%	فراوانی / درصد	امنیت اقتصاد کلان
۰/۱-۴%	۰/۵-۲%	۰/۵-۲%	فراوانی / درصد	ثبات اقتصادی
۰	۰/۵-۲%	۰	فراوانی / درصد	شفافیت مالی
۰/۵-۲%	۰	۰	فراوانی / درصد	آب
۰/۵-۶%	۰	۰	فراوانی / درصد	وضعیت هوا
۰	۰	۰	فراوانی / درصد	سلامت عمومی
۰/۱-۴%	۲/۷۵-۱۱%	۲/۵-۱۰%	فراوانی / درصد	ثبات اجتماعی
۰	۰/۵-۲%	۰	فراوانی / درصد	بحران هویت
۰	۰	۰	فراوانی / درصد	شکاف طبقاتی

بر اساس اطلاعات جدول (۵)، در سه شماره روزنامه کیهان، وابسته به جریان اصولگرایی، سه شاخص امنیت سایبری، کارآمدی نظام سیاسی، شکاف حاکمیت-مردم، وضعیت سلامت عمومی، شکاف‌های اجتماعی، در هر سه شماره این روزنامه، مورد غفلت و بی‌توجهی قرار گرفته‌اند. با تسامح درباره شاخص‌های امنیت اطلاعاتی، شفافیت مالی، آب، وضعیت هوا و بحران هویت، وضعیت مشابهی رخ داده است. در مقابل، شاخص امنیت اقتصاد کلان مجموعاً ۱ درصد و شاخص‌های امنیت منطقه‌ای، ثبات داخلی، بحران اقتصادی، ثبات اجتماعی، در هر سه شماره این روزنامه مورد توجه و تأکید قرار گرفته است.

جدول ۶- فراوانی نمادهای امنیت ملی در مطبوعات اصولگرا

شکاف طبقاتی	بحران هویت	ثبات اجتماعی	سلامت عمومی	وضعیت هوا	آب	شفافیت مالی	ثبات اقتصادی	امنیت اقتصاد کلان	مسروغیت نظام سیاسی	ثبات داخلی	کارآمدی نظام سیاسی	امنیت اطلاعاتی	امنیت سایبری	امنیت منطقه‌ای	فراوانی
۰	۱۲	۴۰	۳	۷	۳	۲	۱۲	۴	۰	۱۲	۲	۳	۰	۳۵	فراوانی
۰	۰/۶۰	۲/۰۰	۰/۱۵	۰/۳۵	۰/۱۵	۰/۱۰	۰/۶۰	۰/۲۰	۰	۰/۶۰	۰/۱۰	۰/۱۵	۰	۱/۷۵	درصد

اطلاعات جدول (۶) نشان می‌دهد که در مطبوعات مورد بررسی در کل ۱۳۵ مرتبه بر شاخص‌ها یا نمادهای امنیت ملی تأکید شده است؛ که سهم این مؤلفه‌ها در محتوای این روزنامه‌ها یکسان نیست و بیشترین میزان تأکید بر نماد امنیت منطقه‌ای و ثبات اجتماعی (۳/۷۵ درصد) است. سپس نمادهای ثبات داخلی، ثبات اقتصادی و بحران هویت، هریک با ۱/۸ درصد در رتبه دوم و در ادامه، نماد وضعیت هوا با ۰/۳۵ درصد در جایگاه سوم قرار گرفته‌اند. در ادامه، نمادهای امنیت سایبری، امنیت اطلاعاتی، کارآمدی

نظام سیاسی، مشروعیت نظام سیاسی، شفافیت مالی، آب، سلامت عمومی و شکاف‌های طبقاتی، در سرازیری جدول جای دارند.

جدول ۷- فراوانی نمادهای امنیت ملی ایران در روزنامه دنیای اقتصاد

نماد	شماره ۵۳۵۸	شماره ۵۳۸۳	شماره ۵۴۰۷
امنیت منطقه‌ای	۰	۸-۲/۰۰٪	۰
امنیت سایبری	۰	۰	۰
امنیت اطلاعاتی	۰	۰	۰
کارآمدی نظام سیاسی	۶-۱/۵٪	۸-۲/۰۰٪	۹-۲/۲۵٪
ثبات داخلی	۰	۰	۰
مشروعیت نظام سیاسی	۰	۰	۰
امنیت اقتصاد کلان	۴-۱/۰٪	۶-۱/۵٪	۲-۰/۵٪
ثبات اقتصادی	۲۰-۵/۰۰٪	۱۴-۳/۵٪	۱۴-۳/۵٪
شفافیت مالی	۰	۰	۰
آب	۲-۰/۵٪	۰	۰
وضعیت هوا	۰	۲-۰/۵٪	۰
سلامت عمومی	۰	۰	۲-۰/۵٪
ثبات اجتماعی	۴-۱/۰٪	۰	۶-۱/۵٪
بحران هویت	۰	۰	۰
شکاف طبقاتی	۰	۰	۰

براساس اطلاعات جدول (۷)، در سه شماره روزنامه دنیای اقتصاد، وابسته به جریان اصلاح طلب، داده‌های ذیل در ارتباط با کمیت نمادهای امنیت ملی در این روزنامه به دست آمده که عبارت است از: در هر سه شماره، نمادهای امنیت ملی مرتبط با کارآمدی نظام سیاسی (مجموعاً ۵/۷۵ درصد)، امنیت اقتصاد کلان (مجموعاً ۳ درصد)، ثبات اقتصادی (مجموعاً ۱۲ درصد) برجسته شده‌اند؛ اما دیگر شاخص‌ها که دارای ابعاد نظامی، زیست محیطی و جامعه‌ای هستند، در هر سه شماره مورد بی توجهی واقع شده‌اند؛ چنانکه شاخص‌های امنیت منطقه‌ای، آب، وضعیت هوا، سلامت عمومی، تنها در یکی از سه شماره نمود یافته‌اند و صفر درصد به شاخص‌های امنیت سایبری، امنیت اطلاعاتی، ثبات داخلی، مشروعیت نظام سیاسی، شفافیت مالی، تکثرگرایی و شکاف طبقاتی، توجه شده است. در نهایت، شاخص ثبات اجتماعی مجموعاً ۲/۵ درصد، در دو شماره این روزنامه به آن پرداخته شده است.

جدول ۸- فراوانی نمادهای امنیت ملی ایران در روزنامه شرق

نماد	شماره ۴۱۸۸	شماره ۴۲۱۳	شماره ۴۲۳۸
امنیت منطقه‌ای	۴-۱/۰٪	۰	۲-۰/۵٪
امنیت سایبری	۰	۰	۰
امنیت اطلاعاتی	۰	۰	۰
کارآمدی نظام سیاسی	۴-۱۸٪	۸-۲/۰۰٪	۵-۱/۲۵٪
ثبات داخلی	۰	۰	۰
مشروعیت نظام سیاسی	۰	۰	۰
امنیت اقتصاد کلان	۱-۰/۲۵٪	۰	۲-۰/۵٪
ثبات اقتصادی	۴-۱/۰٪	۶-۱/۵٪	۲-۰/۵٪
شفافیت مالی	۰	۰	۰
آب	۲-۰/۵٪	۴-۱/۰٪	۰
وضعیت هوا	۰	۰	۰
سلامت عمومی	۰	۰	۰
ثبات اجتماعی	۶-۱/۵٪	۱۰-۲/۵٪	۸-۲/۰۰٪
بحران هویت	۰	۰	۰
شکاف طبقاتی	۰	۰	۰

براساس اطلاعات جدول (۸)، در سه شماره روزنامه شرق، وابسته به جریان اصلاح طلبی، تأکید و توجه در سه شماره این روزنامه، متوجه شاخص‌های کارآمدی نظام سیاسی، ثبات اقتصادی و ثبات اجتماعی بوده است. در مرحله بعدی، امنیت منطقه‌ای، امنیت اقتصاد کلان و آب، بیشتر مورد تأکید واقع شده‌اند. در مقابل، هیچ توجهی به شاخص‌های مربوط به امنیت سایبری، امنیت اطلاعاتی، ثبات داخلی، مشروعیت نظام سیاسی، شفافیت مالی، وضعیت هوا، سلامت عمومی، تکثرگرایی و وضعیت شکاف‌های طبقاتی صورت نگرفته است.

جدول ۹- فراوانی نمادهای امنیت ملی در مطبوعات اطلاع طلب

شکاف طبقاتی	بحران هویت	ثبات اجتماعی	سلامت عمومی	وضعیت هوا	آب	شفافیت مالی	ثبات اقتصادی	امنیت اقتصاد کلان	مشروعیت نظام سیاسی	ثبات داخلی	کارآمدی نظام سیاسی	امنیت اطلاعاتی	امنیت سایبری	امنیت منطقه‌ای	فراوانی
۰	۰	۳۴	۲	۲	۸	۰	۶۰	۱۵	۰	۰	۵۴	۰	۰	۱۴	فراوانی
۰	۰	۱/۷۰	۰/۱۰	۰/۱۰	۰/۴۰	۰	۳/۰۰	۰/۷۵	۰	۰	۲/۷۰	۰	۰	۰/۷۰	درصد

داده‌های مندرج در جدول (۹) نشان می‌دهد که در مطبوعات اصلاح‌طلب، در کل، تعداد ۱۸۹ مرتبه نمادهای امنیت ملی، مورد تأکید و توجه قرار گرفته‌اند. به این ترتیب که، شاخص‌های کارآمدی نظام سیاسی، ثبات اقتصادی و ثبات اجتماعی مجموعاً ۷/۴۰ درصد، در این مطبوعات برجسته شده‌اند. در مرحله بعد، شاخص‌های امنیت اقتصاد کلان، امنیت منطقه‌ای و آب ۱/۸۵ درصد، مورد تأکید قرار گرفته و سایر نمادها شامل حمله‌های سایبری، امنیت اطلاعاتی، ثبات داخلی، مشروعیت نظام سیاسی، فسادهای اقتصادی، وضعیت هوا، سلامت عمومی، تکررگرای و شکاف‌های طبقاتی مورد اغماض واقع شده‌اند.

۴. نتیجه‌گیری

پیشرفت چشمگیر فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی باعث شده است تا رسانه‌ها به یکی از اجزای کلیدی و مهم در جوامع بشری تبدیل شوند. از رسانه می‌توان به عنوان یکی از ابعاد قدرت یاد کرد که نقش مهمی در بازنمایی واقعیت سیاسی و اجتماعی برعهده دارد. با توجه به رویکرد فکری حاکم بر هر رسانه‌ای، نوع جهت‌گیری‌ها مشخص می‌شود و متغیرهای خاصی برجسته می‌شود. در واقع، رابطه مستقیمی بین رویکردهای هر رسانه و فرآیند برجسته‌سازی مسائل وجود دارد. رسانه‌هایی که نه فقط در عرصه انتقال اطلاعات و اخبار، بلکه با نوع رویکردهایی که در اعمال و وظایف خود دارند، می‌توانند به انحاء مختلف در ثبات و ارتقاء حیات یک جامعه نقش‌آفرینی کنند. جریان‌های سیاسی، از جمله کنشگرانی هستند که با نشر عقاید و چارچوب‌های فکری خود در قالب رسانه‌ها، درصدد پیگیری اصول و نقش‌آفرینی در قدرت و تحولات سیاسی-اجتماعی کشور برآمده‌اند. کشور ایران نیز از این موضوع مستثنی نبوده است. با وقوع انقلاب اسلامی، و گذار از شرایط انقلابی و تحولات پس از جنگ، این بستر فراهم شد که دو جریان فکری سیاسی منبعث از انقلاب، به شکل جدی‌تری در حیات سیاسی کشور، عرض اندام نموده و در پی کسب قدرت و شناسایی جایگاه خود در حیات سیاسی کشور برآیند. در این راستا، رسانه‌ها با تأکید بر مطبوعات و روزنامه‌ها یکی از ابزارهای مهمی هستند که در هر دو جریان مذکور مورد توجه واقع شده‌اند. طی چهار دهه اخیر، انواع روزنامه‌ها و ارگان‌ها با اعلام وابستگی خود به دو جریان اصولگرایی و اصلاح‌طلبی درصدد حمایت و نشر اصول جریان خود برآمده‌اند. با توجه به چندی‌بعدی شدن امنیت و توجه به ابعاد نوین امنیت و گذار از امنیت تک‌بعدی به امنیت چندبعدی می‌توان نوع نگرش جریان‌های سیاسی به این ابعاد را در رسانه‌های وابسته به آن‌ها مورد بازخوانی قرار داد. توجه به ابعاد و متغیرهای امنیت سخت‌افزاری و نرم‌افزاری، به نوعی با منشور فکری جریان‌های سیاسی پیوند خورده است و رابطه مستقیمی بین این متغیرها وجود دارد.

هنوز برخی از ابعاد امنیت، مانند امنیت زیست‌محیطی، به عنوان یک دغدغه و باور عمومی مورد توجه قرار نگرفته و به یک دستور کار تبدیل نشده است.

در ارتباط با دو روزنامه وابسته به جریان اصولگرایی، داده‌های به دست آمده نشان می‌دهد که در محتوای دو روزنامه فرهیختگان و کیهان، به گونه‌ای متعادل به ابعاد گوناگون امنیت ملی توجه نشده است؛ به نحوی که میزان تأکیدی که بر مؤلفه‌های بُعد سیاسی (کارآمدی نظام سیاسی، مشروعیت نظام سیاسی، ثبات داخلی)، اقتصادی (امنیت اقتصاد کلان، ثبات اقتصادی و فساد سیستم اقتصادی) و زیست‌محیطی (آب، سلامت عمومی و وضعیت هوا) شده، در مقایسه با سایر مؤلفه‌ها بسیار ناچیز بوده و حتی در میزان توجه به ابعاد مذکور، در شماره‌های مختلف تعادل و توازن برقرار نیست.

در ارتباط با دو روزنامه وابسته به جریان اصلاح‌طلبی، نتایج پژوهش نشان می‌دهد که میزان تأکید بر ابعاد گوناگون امنیت ملی در محتوای دو روزنامه مورد مطالعه این جریان، دچار بی‌تعادلی چشمگیر بوده و با توجه به ابعاد سیاسی-اقتصادی و اجتماعی امنیت ملی از دیگر ابعاد امنیت ملی غفلت شده است. این بی‌تعادلی در هر سه شماره این دو روزنامه تکرار شده، و تنها با تأکید بر شاخص‌های مربوط به کارآمدی نظام سیاسی و ثبات اقتصادی و ثبات اجتماعی، به دیگر ابعاد، مشخصاً بی‌توجهی شده است.

میزان توجه دو جریان به ابعاد پنج‌گانه امنیت ملی را می‌توان اینگونه تبیین کرد که براساس داده‌های به دست آمده از کمیت، توجه به ابعاد پنج‌گانه امنیت ملی در روزنامه‌های وابسته به دو جریان، مطبوعات اصلاح‌طلب، در میزان توجه و تأکید در محتوای خود، از جریان رقیب خود فعال‌تر بوده است. اما نکته جالب توجه این است که با توجه به تعاریف جدید از امنیت ملی که به ویژه بر بُعد زیست‌محیطی و جامعه‌ای تأکید دارند، هر دو جریان وضعیت مشابهی دارند. با توجه به رقابت دو جریان مذکور در عرصه سیاسی کشور، بُعد سیاسی در جریان اصلاح‌طلب که در واقع نقد عملکرد دولت اصولگرا است، دارای برجستگی چشمگیری بوده است. به طور کلی، با توجه به نقش مهم رسانه‌ها و مطبوعات در اطلاع‌رسانی و آگاه‌سازی شهروندان، لازم است ابعاد مغفول مانده، در فرآیند تهیه و تدوین محتوا در مطبوعات وابسته به هر دو جریان مورد توجه قرار گیرند. بین مبانی فکری حاکم بر جریان‌های سیاسی و نوع توجه و برجسته‌سازی ابعاد امنیت در رسانه‌های وابسته به آن‌ها پیوند و رابطه مستقیمی وجود دارد.

منابع

- آشوری، داریوش (۱۳۷۰). *دانشنامه سیاسی*. تهران: سهرودی.
- اسحاقی، امیرحسام (۱۳۹۸). *آسیب‌شناسی رسانه‌های جمعی*. تهران: اطلاع‌رسانان (وابسته به موسسه فرهنگی هنری دیدار نو).
- اسحاقی، امیرحسام (۱۳۹۸). *پژوهشی بر نقش مطبوعات در افکار عمومی*. تهران: اطلاع‌رسانان (وابسته به موسسه فرهنگی هنری دیدار نو).
- بختیاری، حسین؛ صالح‌نیا، علی (۱۳۹۷). *اولویت‌بندی تهدیدات امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران براساس روش AHP*. *مطالعات راهبردی سیاستگذاری عمومی*، ۸(۲۷): ص ۲۵۴-۲۷۵.
- نقش مطبوعات در عوامل شکل‌دهنده افکار عمومی. *خبرگزاری علم و فناوری*، ۱۳۹۹.
- تهامی، سید مجتبی (۱۳۹۰). *امنیت ملی، داکترین، سیاست‌های دفاعی و امنیتی*. تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
- جعفریان، رسول (۱۳۹۲). *جریان‌ها و سازمان‌های مذهبی-سیاسی ایران*. تهران: نشر مورخ.
- خرمشاد، محمدباقر؛ سرپرست سادات، سید ابراهیم (۱۳۹۳). *جریان‌شناسی سیاسی به‌مثابه روش*. *مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی*، ۵(۲): ص ۶۱-۹۰.
- خوش‌روزاده، جعفر (۱۳۸۳). *مطبوعات و امنیت ملی در جمهوری اسلامی ایران*. *اندیشه انقلاب اسلامی*، شماره ۶: ص ۱۹۵-۲۰۹.
- دادگران، سیدمحمد (۱۳۹۰). *مبانی ارتباطات جمعی*. تهران: فیروزه، مروارید.
- رامهر، ایرج (۱۳۸۵). *بررسی مفهوم امنیت ملی*. *علوم و فنون نظامی*، ۲(۵): ص ۲۴-۳۹.
- ریبعی، علی؛ احمدزاده نامور، فرناز (۱۳۸۷). *نظریه بازنمایی رسانه‌ای و تحلیل افکار عمومی متقابل آمریکایی‌ها و ایرانی‌ها*. *دانش سیاسی*، شماره ۸: ص ۳۷-۶۲.
- روزنامه دنیای اقتصاد* (۱۴۰۰). قابل دسترس در:
- <https://www.pishkhan.com/rooznameh/DonyayeEghtesad?date=140010>
- روزنامه شرق* (۱۴۰۰). قابل دسترس در:
- <https://www.pishkhan.com/rooznameh/Shargh>
- روزنامه فرهیختگان* (۱۴۰۰). قابل دسترس در:
- <https://farhikhtegandaily.com/newspaper-archive/>
- روزنامه کیهان* (۱۴۰۰). قابل دسترس در:
- <https://kayhan.ir/fa/publication>
- سروستانی، علیرضا؛ باقری، فاطمه (۱۴۰۱). *نقش رسانه‌ها بر میزان آگاهی سیاسی-اجتماعی نسل چهارم انقلاب*. *گفتمان سیاسی انقلاب اسلامی*، ۱(۳): ص ۹۰-۱۰۴.
- شادلو، عباس (۱۳۹۲). *اطلاعاتی درباره احزاب و جناح‌های سیاسی ایران امروز*. تهران: وزراء.
- شاه محمدی، عبدالرضا (۱۳۹۰). *بررسی نقش رسانه‌ها در امنیت ملی*. *مطالعات رسانه‌ای*، ۶(۳): ص ۵۱-۶۱.
- علوی، سید محمود (۱۳۹۵). *تأملی در روند حقوق مطبوعات*. *علوم اجتماعی*، شماره ۵۳: ص ۲۱۰-۲۳۲.
- علی‌پور، حمزه (۱۳۹۷). *رسانه و تاکتیک‌های سیاست خارجی*. تهران: شهپازی.

قربان پور، علی و همکاران (۱۳۹۷)، مفهوم امنیت ملی و نقش قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در تأمین آن. تهران: جشنواره تألیفات علمی برتر علوم انسانی اسلامی - جایزه ویژه علامه جعفری.

ماندل، رابرت (۱۳۷۷). *چهره متغیر امنیت ملی*. ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی. تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.

ماندل، رابرت (۱۳۸۷). *چهره متغیر امنیت ملی*. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

محمدپور، وحید (۱۳۹۹). *رسانه‌شناسی*. تهران: نشر ادیبان.

معین، محمد (۱۳۸۶). *فرهنگ معین*. تهران: انتشارات زرین.

مهری، عباس (۱۳۸۱). بررسی مفهوم امنیت ملی و تاثیر آن در توسعه پایدار. *مطالعات دفاعی - استراتژیک*، شماره ۱۵: ص ۷۵-۹۲.

موسسه صراط مبین (۱۳۹۲). *مفهوم‌شناسی امنیت و واژه‌های مرتبط با آن*. قابل دسترس در:

<https://smhi.ir/index.php/library/book/item/>

همتی، زهره (۱۴۰۱). *سناریوهای پیش‌روی وضعیت احزاب سیاسی در ایران در افق ۱۴۱۴*. رساله دکتری. گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم اداری و اقتصاد، دانشگاه اصفهان.

Christopher, N. (2011). The relationship between satisfaction and knowledge about family-doctor program in Shahr-e-Kord. *Zahedan Journal of Research in Medical Sciences*, 13(6): p. 36-39.

Huggins (2008). *New Media and Politics*. Ed. by B. Axford & R. Huggins. SAGE Publication.

Zhang, D. (2011). Changes in patterns of contraceptive methods and implementation of the family physician in rural population from Sari city until 1382. *Professional journal of epidemiology*, 5(1): p. 47-55.